

“Quina cultura podem tenir sense música?”

Isidre Crespo (Saelices, Valladolid, 1943) duu molts anys resseguint la passió musical de Joan Fuster. I les raons documentades, també. Finalment, n'ha fet un llibre. Es diu 'Fuster melòman', el publica Andana i acaba de sortir del forn.

Fa anys que recopila informació, articles, cartes, fa anys que ressegueix amb esperit detectivesc qualsevol referència que Joan Fuster hagués fet sobre la música. I fa anys que sap que en són moltes. Finalment, Isidre Crespo ha concentrat el resultat del seu treball en un llibre ple d'intensitats que s'hauria d'escoltar amb música de fons. De Mozart, per exemple.

—Tota la vida he estat músic. I quan, l'any 1991, li vaig prometre que em dedicaria a estudiar-lo i a difondre'l...

—**Li ho vàreu prometre a Fuster?**

—A ell, personalment. Jo feia la tesi doctoral sobre el model de llengua de Fuster com a possible model estàndard, en l'àmbit de Països Catalans, i m'ho va desaconsellar: faràs la tesi sobre els meus correctors, em va dir. I hi va afegir: recorda que les tesis doctorals només serveixen *pour se torcher le cul*. I ho vaig deixar.

—**I vàreu optar per la música.**

—Sí. Comencí a fer treballs i a buscar articles de premsa. L'espurna final va ser quan, amb motiu del 50è aniversari del llibre *El descrèdit de la realitat* que van celebrar al MuVIM, em convidaren a participar. Com que la cosa anava d'art, ho vaig aprofitar per mostrar que la visió artística sobre Fuster està esbiaixada.

—**Per què?**

—Perquè només relacionen art amb pintura. La meua aportació a eixe simposi duia per títol “Joan Fuster, un amic de les arts”. Em vaig limitar a mostrar al públic, amb les dades per davant, el que Fuster havia escrit sobre totes les arts. Perquè les seues preocupacions artísti-

ques ja es mostren, en la seua escriptura, des del primer número de la revista *Vèrbo*, que feien a Sueca de ben joves, amb el seu amic José Albi. “El tema de l'art és un tema meu de tota la vida. I ho serà sempre”, hi va dir. I potser d'entrada la pintura li era més assequible. Però ell, de sempre, li pegà a la música.

—**Heu ordenat molts documents.**

—Cent vuitanta-un, n'hi ha, al llibre.

—**Espigolant ça i enllà.**

—He buscat totes les obres, sobretot de premsa. I he trobat molt grates sorpreses. Per exemple en aquell llibre d'història de Catalunya que va coordinar Joan Reglà: en l'apartat de història cultural, qui fa el capítol de la música és Fuster. Això m'abocà a ordenar el material i presentar-lo perquè es conega un Fuster més complet del que pense que coneixim fins ara.

—**Obriu perspectives.**

—Trobe que estem massa acostumats que quan parlem de la nostra cultura ens referim només a llengua i literatura. I Fuster fustiga, i permeteu-me l'onomatopeia, els lletraferits perquè, almenys els del seu temps, la majoria eren amaris. Només salva en Maragall, que tocava el piano.

—**Sosteniu que va ser una preocupació constant.**

—Sí. En molts sentits. Que sap que publicaran una antologia de la música catalana? Ràpidament ja ix a la palestra amb un article defensant que no hi pot faltar el misteri d'Elx o el mestre Cabanilles. El mapa mental, nacional i cultural és clar. També en la música: de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó.

—**I tot comença amb un gramòfon.**

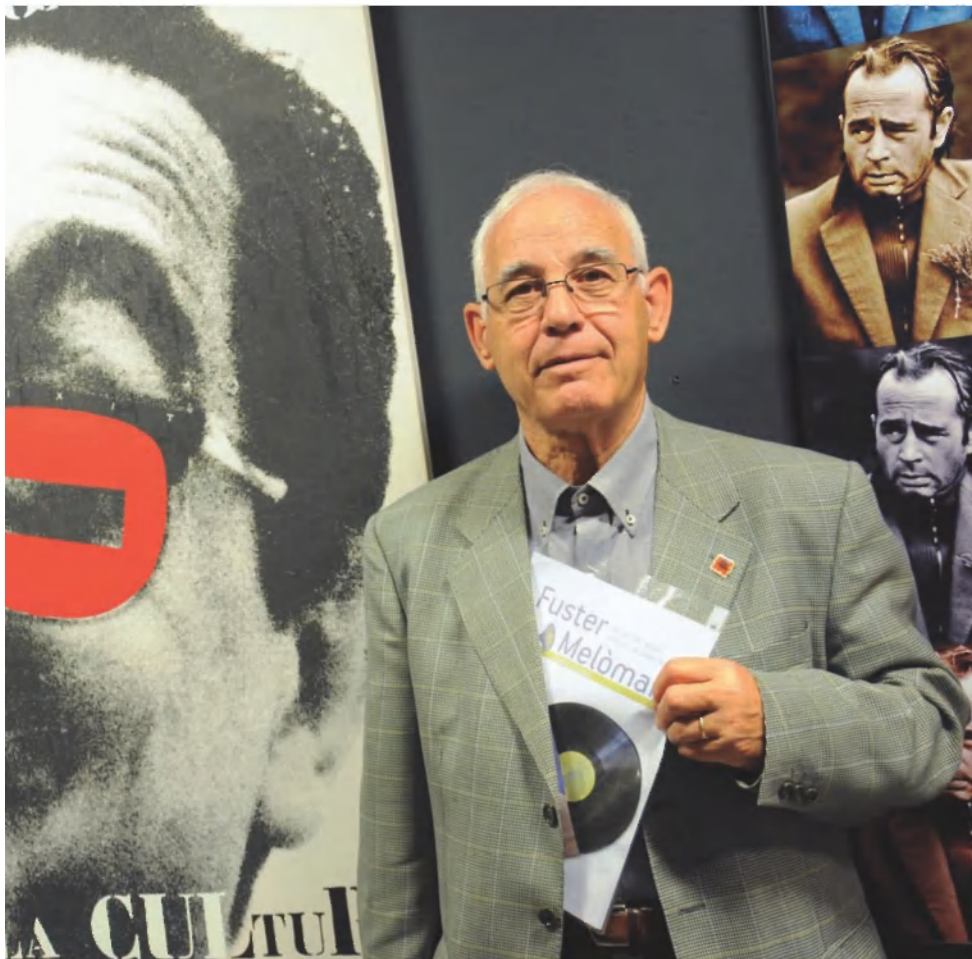

FRATIS I DAMÉS
“Crec que l'art, per a Fuster, era el millor mitjà

—En un article molt bonic en la revista *Què y Dónde*, que si no ho recorde malament es titula “Senilitat pura”, dubta si el primer Vivaldi, que per a ell és un poc l'inici de la música culta, el va sentir a casa de Vicent Ventura o a la Societat Filharmònica de València. Hi diu, en tot cas, que la seua infantesa era musicalment pobríssima.

—**I el gramòfon?**

—Ho explicava Albi, a la biografia de Fuster que va escriure en vers. No cal dir queestic a la recerca i captura d'aquest document. Hi narrava amb vehemència l'escena: tots dos caminant per Sueca, parlant de cinema o de literatura, de cop senten Liszt en un gramòfon. La Rapsòdia hongaresa número 2. Que no és que fóra música de Fuster, diguem-ne, però que no deixa de ser una fita musical. I, clar, queden corpresos. I hi ha aquella solemnitat, aquell detall de sensibilitat artística, quan diuen a veure si el gramòfon està a l'altura de la música. I escriu Albi que aquella música va ser el seu

d'intensificar i allargar la vida."

primer amic. La iniciació a la cultura és vida artística, vull dir. Tant o més que literària. És la biblioteca del pare d'Albi, però també el cinema, la música, tot. Per a ell l'art ha estat, trobe, l'eixida més noble de la vida.

—No us heu centrat només en els articles estrictament musicals, a l'hora de la cerca.

—Clar. Hi ha articles on el tema central és una altra cosa però de cop hi trobes una valoració, un paràgraf: sencer, amb referències musicals. És el conjunt, pense, que ens mostra el seu pensament estructurat, també en aquest tema. El món musical surava en de tota la seua escriptura. I la seua vivència. Va a moltes excursions, molts concerts, va al Liceu. Té moltes amistats amb músics. De què parlava tantes hores amb Ovidi, amb Raimon? No només de la llengua. És freqüentíssim veure com parla de música i hi entra la resta de les arts. Què ocorre, però? Que si no parla de política o de literatura, se sol passar de llarg

d'aquests articles. Modest Prats sí que ho assenyalava, tanmateix, que Fuster no separava mai la història de la cultura, que la música sempre anava aparellada amb la llengua, i amb tot.

—Afirmeu que "el rei del mambo fusteria" és Mozart.

—Tinc tota la seua correspondència amb músics. I en la segona carta que mire, trobe la seua relació amb Mozart. Fuster descriu a Raimon el seu soterrar. I hi posa Mozart. És que s'ha dit que el seu músic era Bach. Perdó, però no. Les condicions de Fuster són reiterades, l'una confirma l'altra. Com en aquell article que diu "preferències". Deixa que te'l cite directament: "le prefiero a Bach, a Wagner, a Brahms, a los atonales, a los del nigo-nigo electrónico, al oleaje wagneriano o de Richard Strauss, al mismísimo 'Begin the Beguine', al estupendo jazz del 'Duque', del 'Conde' y del difunto Louis Armstrong". I és que cal dir una cosa important.

—Digueu.

—D'una manera excessiva i obsesiva, la majoria dels que escriuen sobre Fuster ho fan només a partir dels llibres. I no contempen, per tant, els més de 4.000 articles en premsa. Ara, però, tothom sap que jo els tinc. I qui vulga me'ls demana i jo els deixo. Hi ha unes reflexions tan grans! No els podem deixar estar, aquests escrits.

—No ho heu traduït...

—No estant Fuster present, no em trobe en condicions de poder-ho traduir.

—I per què penseu que preferia Mozart?

—Ell diu que hi havia dues classes de música, la més solemne, Bach, Beethoven, Wagner, i "la música deliciosa", que reclama recursos més subtils. Aquesta és la seua.

—T treballava amb música?

—Sí. En quatre o cinc entrevistes ho explica. Especialment en l'única que hi ha al mercat, que és la de Montserrat Roig i que comença, per furgar un poc en la cosa de l'alcohol, amb allò que diuen que vostè, el vi, la música... I Fuster respon que no ho diu ell, que només cita la Bíblia: "vinum et musica laetificant cor hominis". És la *laetitia* llatina, això, un poc més profunda que l'alegria.

—Quan Josep Pla entra a ca Fuster hi sent Vivaldi.

—Fa un temps vaig tenir una discussió solemne amb un literat. Estic investigant sobre això, li vaig dir. I ell: oh, si Fuster no tenia ni una ràdio... Per favor! Ja que ets un sabut, no digues aquestes coses. No faces, com avisava l'aforisme fusteria, de la teua ignorància un argument. Com a mínim, llig l'homenot que li dedica Pla! Només entrar explica això de Vivaldi. I Fuster li presenta Josep Palàcios i li diu que justament acaba d'escriure sobre l'experiència poètica d'escoltar les quatre estacions.

—Com definiríeu la relació intel·lectual de Fuster amb la música?

—És un diàleg continu. I un gran treball de documentació. Sempre es declarava profà en la matèria (no només en afers musicals), però el cas és que, si no en sabia, es documentava. Mira una descoberta il·lustrativa: comença un article sobre l'estètica musical i l'*Eroica* de Beethoven i diu: "Llegeixo unes velles reflexions d'Ernes Ansermet...". A partir d'ací, diserta sobre la diferència que hi hauria si s'interpretara la peça en mi major en comptes de mi bemoll.

Tocs musicals

Vet aquí alguns fragments de les reflexions i referències musicals de Joan Fuster que Isidre Crespo ha recollit al seu llibre. Per ordre cronològic, petits tocs musicals.

■ “En el fons de tota música de Stravinski hi ha una granota que pateix” (1953).

■ “Aleshores fóra escaient d'establir una comparança, per altra part evident, entre la pintura abstracta i la música: totes dues són arts no representatives, al capdavant” (1955).

■ “Sóc un profà en qüestions de música i em costaria un bon esforç distingir, en una tonalitat i en l'altra, les característiques que Ansermet hi veu. Per instint, més que no pas per un vertader coneixement de causa, em sentiria inclinat a no fiar-me massa de la teoria” (1963).

■ “Jo no tinc una discoteca massa abundant, però puc permetre'm el luxe d'escollir un Adam de Halle, un Francesco Durante, un Telemann, un Michel-Richard Delalande, un Orlandus Lasus, sense comptar amb el repertori maquinal dels 'clàssics', de Bach a Chopin, de Mozart a Wagner, o el més entretingut dels 'contemporanis', de Ravel a Britten, de Stravinski a Schonberg” (1965).

■ “Tema d'estètica musical.- Esbrinar si el bemoll és tan expressiu de dolor com assegurava Schopenhauer, o si, al contrari, no expressa, més que el dolor, la gana de menjar o l'imperatiu categòric” (1968).

■ “Qualsevol soroll premeditat, ja pot considerar-se que és música” (1968).

■ “Un violí ben tocat, un barbitúric, una dosi d'alcohol...” (1968).

■ “Les poques notícies que tinc d'aquest singular músic barroc, les dec a mitja dotzena de lectures casuals i curtes. I la veritat és que tant

Amb Lluís Llach, a Castelló, el 1982.

l'obra com l'home, en Gesualdo, són d'una suggestió fabulosa. La seva biografia, per exemple, té episodis d'un patetisme que horripila” (1969)

■ “Avui, com sempre, la llengua s'interjecciona sota pressions musicals” (1975).

■ “M'agradaria tenir una bona memòria, i poder dir ara mateix, quan vaig fer-me 'addicte' de Cole Porter, d'Irving Berlin, ...del gloriós Armstrong. Era, naturalment, en la postguerra del Franco. La gent de la meua generació encara utilitzava gramòfons de manilla o manivel·la [...]. En aquella època, els rectors de poble i els guàrdies municipals, per Pasqua, ens prohibien ballar pas sodobles, rumbes, tangos, en una casa particular.” (1980).

■ “Per què no imaginar-nos una aranya que canta allò de *Che faro senza Euridice?*” (1980?).

■ “Jo no faria de Bach una assignatura preceptiva, però, per què no? O la 'cultura' és preceptiva o no és: ni tan sols serà cultura. L'alfabetització no pot reduir-se a l'alfabet. D'entrada, si més no. Bach?” (1984).

—Au.

—I jo em pregunto: on és que Ansermet diu això? Mire tots els seus llibres, i res. Fins que un dia, me'n recordaré tota la vida, vaig a casa de Josep Iborra, gran melòman i amic de Fuster. I em trau un llibre: “és el que més em demanava Fuster”. *El debat sobre art contemporani*, d'un simposi fet a Ginebra l'any 1948. Amb una ponència titulada “L'experiència musical i el món d'avui”. De qui?

—Ansermet?

—*Voilà!* Per explicar la vivència i el sentit de la música, pren l'exemple de *l'Eroica* i afirma que aquest canvi de mig to faria canviar dràsticament el sentit de la peça. Fuster conclou que, possiblement, no n'hi hauria per a tant. Ja no és, així doncs, que Fuster faci pura sociologia. També hi ha un atreviment cultural arriscat.

—Heu fet, sovint, una mena de treball detectivesc.

—Ai clar. És la meua faena. Fuster deixa anar un seguit d'observacions i referències que jo, com a músic, vull completar, perquè el lector sàpiga que hi ha alguna cosa més que oportunitat periodística. Tenia molta base.

—Afirmeu que escriu a moltes veus, amb molt de pòsit i coneixement de causa.

—Sí. Dic que és un profà documentat [somriu]. Huxley, Mann, Ansermet... Hi ha una molt llarga llista de referències bibliogràfiques musicals. Al llibre n'enumere unes quantes. Té molta documentació. Molt de rigor acadèmic. A més de les referències a converses amb els seus amics músics i melòmans, de Bauset a Martínez Ferrando o Matilde Salvador.

—Deia que no era un expert en jazz, però que havia “sentit i escoltat” “alguns centenars d'exemplars, en discs, d'obres dels mestres negres”. Una mica expert potser sí que era, no?

—I tant! Li agradava molt el jazz. Moltíssim. El va descobrir a la ràdio, que transmetien les *jam sessions* de Granollers, i a partir d'allà demanava discs i de tot. A Cole Porter sempre li deia “senyor”: “mister Cole Porter”.

—“M'agrada Vivaldi, m'agrada Cole Porter, m'agrada —ai!— *La reina mora*”.

—Sí, sí. [Riu] Hi ha un altre article complet, llarg, dedicat a la Concha Piquer. *Dona Concepció Piquer*. I no deixa de dir que va fer una cançó en valencià.

Mira, la primera institució on vaig presentar el treball va ser una associació musical de Sant Marcel·lí, a València. I un dels assistents em va dir que treballava al museu Concha Piquer. I li faig: doncs mira, tens sort: Fuster li té un article dedicat. No s'ho creia. Que sí! Ara et toca comprometre't públicament que al museu de la Piquer hi haurà l'escrit de Fuster. Ja hi és.

—**Parlem d'una gran obertura de compàs analítica. Sense caure en la banalitat.**

—Mai més ben dit. Raimon ho explica així al documental de la Universitat de València. En aquest cas, fa referència a l'instrument de geometria, però per a mi compàs també és música, no?

—**En la col·laboració de Joan Fuster amb els músics del país hi ha un evident interès nacional, però més coses.**

—En un capítol de la biografia de Raimon, hi ha una anàlisi totalment tècnica de Fuster sobre la seua música, i hi parla de melismes i de tot. És que la relació de Fuster amb els artistes no era només de política cultural nacional. Que també. Era de política cultural *tout court*. I és que l'art és tot. Crec que l'art, per a Fuster, era el millor mitjà d'intensificar i allargar la vida. Òbviament de completar-la; si no quedaria mancada. I la música és l'art més ingovernable. Hi ha un altre document que desenterre, una memòria acadèmica que ell volia presentar per a una beca que no li concediren.

—**I què hi diu?**

—És una reflexió sobre la participació popular de l'art, sobre la manera com les noves tecnologies han aconseguit democratitzar-ne el consum. No la valoració

“En totes les plataformes on escriu hi ha reflexions musicals. En totes”

de la música, però sí la seua extensió. Alerta, diu, però: qui la mana? Quina música es publicita i quina no? Ah! Hi ha un altre article, també, quan, al primer esborrany de la llei general d'educació, l'any 1971, no hi incloïen la música. Ell carrega i fa: quina mena de cultura podem tenir si prescindim de la música?

—**Preocupació civil.**

—I, abans de formació humana, de llibertat i formació personal. I com a conseqüència social, clar. Si jo vull ser lliure i vull que tu ho sigues, nosaltres dos junts també ho hem de ser. I en aquesta preocupació, Fuster hi suma la constatació que els valencians hem prescindit de la nostra música. En aquell pa-

rany provincial hi havia inclosa també la música forana. Va tenir una relació molt intensa amb Vicent Garcés i, per mitjà d'ell, amb el dit Grup dels Cinc, músics valencians de vocació nacionalista. Te'n dic una altra?

—**És clar.**

—Avui sembla que no se sap que Fuster era amic del compositor Manuel Palau. I parlaven de música i de llengua, ells dos. I Palau escrivia les cartes en una llengua al·lucinant, impecable. Quan, l'any 1963, Fuster s'havia convertit en un personatge públic en mig de la polèmica pels atacs que rebia, es comunicaven mitjançant un alumne, que era de Riola. I l'he localitzat. I em conta què deia Palau que diguera a Fuster i què deia Fuster que diguera a Palau. Perquè no es volien escriure eixe any.

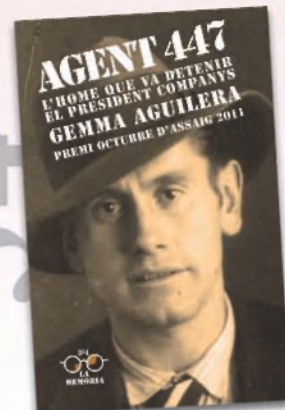
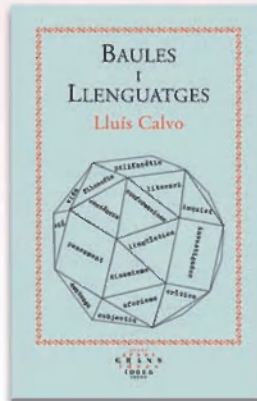
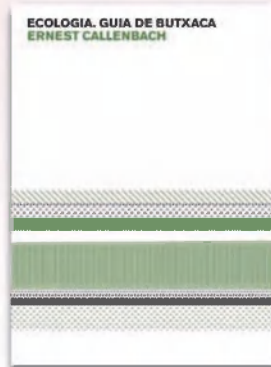
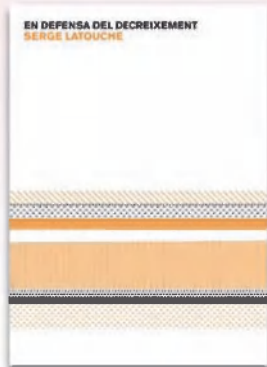
—**Apa!**

—Clar. I Palau té composicions sobre obres de Fuster. I Matilde Salvador. I Voro Garcia... Eren persones que s'estimaven la cultura. Estaven granment preocupats per la llengua.

—**I ell era melòman, diu.**

—En totes les plataformes on escriu hi ha reflexions musicals. En totes. I de bon començament. Aforismes. De tot. Fuster era, per a mi, melòman. Sé que provoque, potser. Iborra em va dir, home, melòman, melòman, allò d'estar pendent de la segona edició d'un disc... Potser és més apropiat dir-ne fillharmònic. Jo li he fet cas i també n'hi dic. Però, mira, el diccionari diu que melòman és l'apassionat per la música. I Fuster ho era. El senyor Bauset ho corrobora. Doncs melòman.

Núria Cadenes

www.tresiquatre.com

edicions 314 València

NOVETATS